

Iz pedagoške teorije i prakse

73/78:373.2

Stručni članak

Željka Štabek Fiolić

Likovni i glazbeni poticaji u integriranim aktivnostima

Sažetak

Glazbene aktivnosti koje se provode u dječjim vrtićima djeci su snažan poticaj. „Sve što dijete emocionalno usvaja slušajući glazbu ostaje u njegovoj unutarnjoj aktivnosti i može se izraziti u njegovoj igri ili drugoj aktivnosti.“ (Sam, 1998, str.40). Glazbeni doživljaj kao snažan emocionalni doživljaj dovodi do značajnih razvojnih ishoda izražava li se likovnim stvaralaštvom jer su oba emocionalni doživljaji pa se tiču djetetova najdubljeg učenja.

Ključne riječi: dječji vrtići, glazbeni poticaji, integrirane aktivnosti, likovni poticaji

Integrirani kurikulum koji je utemeljen na humanističko-razvojnoj koncepciji ranog odgoja je holistički koncipiran kurikulum koji osigurava cjelovit razvoj djeteta (Slunjski, 2001). Integrirane aktivnosti u dječjem vrtiću su aktivnosti kojima se povezuju različita znanstvena i umjetnička područja, a djeca se u njih uključuju na osnovi osobne motivacije. Djeca mogu biti motivirana izvana, glazbenim i likovnim poticajima koji stvaraju unutarnju pobudu djeteta da se aktivira. Povezanost različitih sadržaja razvija na određenoj razini svijest djeteta o međuovisnosti njegove životne okoline. Obzirom da se likovnim aktivnostima potiče usmjeravanje pažnje i opuštanje, a upotrebom različitih mate-

rijala i rješavanjem problema tijekom likovnog procesa, istraživanjem i širenjem spektra spoznaje razvija se divergentno mišljenje, a u konačnici i kreativnost općenito, to ukazuje da se ranim uključivanjem djece u likovne aktivnosti utječe na razvoj spoznaje. Kreativnim procesom djeluje se i kurativno jer se omogućuje djetetu da se oslobodi negativnih emocija i neželjenih ponašanja.

Glazba kao poticaj za likovno izražavanje

U zagrebačkom dječjem vrtiću „Izvor“, u likovnom ateljeu objekta „Potočić prizemlje“,

gdje su boravile dvije mješovite skupine djece, 2014. godine autorica ovog rada je kao odgojitelj provela istraživanje „Glazba kao poticaj za likovno izražavanje“ koje je trajalo četiri tjedna. Svrha njenog istraživanja bila je provesti integrirane aktivnosti s likovnim i glazbenim poticajima jer je na temelju iskustva iz prakse i malog broja objavljenih istraživanja tog područja zaključila da se ovakve integrirane aktivnosti provode u nedovoljnom broju. Prema njenim spoznajama integrirane aktivnosti s likovnim i glazbenim poticajima istraživale su do sada likovna pedagoginja Dobrila Belamarić i glazbena pedagoginja Elly Bašić iz Funkcionalne glazbene škole. Istraživanjem su došle do spoznaje o spontanom muzikalnom čujanju, potvrde o spontanosti da govorni muzikalitet priopće likovno, indikacije da postoje zakonitosti zvučanja i njihovih međusobnih odnosa, potvrde da postoji muzikalna osjetljivost kod svakog djeteta, potvrdu da postoji spontana sposobnost transfera muzikalnog senzibiliteta u likovno kazivanje jer je dijete cjelovito biće, potvrdu da ja to danost koju treba razvijati, potvrdu da se takav senzibilitet odgojem može održati i kasnije te potvrdu da se zakonitosti djetetovog muzikalnog i likovnog spontanog izražavanja ne razlikuju od zakonitosti muzičke i likovne umjetnosti (Belamarić, prema Supek i sur., 1987). Istraživanje „Glazba kao poticaj za likovno izražavanje“ nastalo je kao integracija dječjih sklonosti slušanja glazbe i likovnog izražavanja. Predškolskoj djeci u skupinama Jabuke i Zmajevi često je bilo omogućeno slušanje raznih vrsta glazbe te je primijećeno da djeca s ugodom slušaju klasične skladbe koje ponekad samoinicijativno poprate plesom. U istraživanju „Glazba kao poticaj za likovno izražavanje“ dje-

ci je ponudeno da svoj doživljaj skladbe izraze kroz likovnost. Skupinu Jabuke čine djeca koja su od rane dobi imala likovno educiranog odgojitelja te su korištenjem likovnog ateljea tijekom jedne pedagoške godine bila pripremljena za ovakav rad. Odabrana su djeca koja su sama željela sudjelovati, stoga nije bilo frontalnog rada. Djeca koja su sudjelovala bila su individualno motivirana ili u skupini od dvoje ili troje djece. Cilj ovog istraživanja bile su spoznaje koje bi bile primjenjive u radu odgojiteljica te kojima bi se obogaćivao dječji likovni i glazbeni odgoj.

Istraživačka pitanja

1. U kakvom su odnosu glazbeni doživljaj i djetetov odabir likovne tehnike kojom svoj glazbeni doživljaj likovno izražavaju?
2. Povezuju li djeca glazbeni doživljaj s likovnim i kompozicijskim elementima? Ako povezuju, na koji način?
3. U kakvom su odnosu glazbeni doživljaj i likovna tipologija djece predškolskog uzrasta?
4. Hoće li se integriranim aktivnostima s likovnim i glazbenim poticajima djelovati kurtivno na dječje ponašanje? Ako hoće, kako?

Na dosadašnjim spoznajama psihologa te likovnih i glazbenih pedagoga o integriranom kurikulumu, integriranim aktivnostima s likovnim i glazbenim poticajima i njihovim razvojnim ishodima oblikovane su četiri hipoteze ovoga istraživanja.

Hipoteze

H1: Doživljajem određenog glazbenog djela utječe se na djetetov izbor likovne tehnike kojom se likovno izražava.

H2: Djeca povezuju glazbeni doživljaj s likovnim i kompozicijskim elementima.

H3: Glazbenim doživljajima potiču se različiti tipovi likovnog izražavanja.

H4: Integriranim aktivnostima s likovnim i glazbenim poticajima djelovat će se kurativno na dječje ponašanje. Uzorak ispitanika bile su dvije mješovite vrtičke skupine Jabuke i Zmajevi koje su boravile u istom prostoru. Uzorak je namjerni prigodni, što znači da su odabrana djeca koja su trenutno boravila u vrtiću. Autorica rada je odabrala skladbe: *Tristis est anima mea* (O. di Lasso), *Slon* (C. Saint-Saens), *Ptičja tuga* (L. van Beethoven), *Tourdion* (Anonimus), *U predvorju gorskog kralja* (E. Grieg), *Toccata i fuga u d-molu* (J. S. Bach), a koje su različitih karaktera i vremena nastanka. Inicirala je likovne aktivnosti reproduciranjem odabrane skladbe s tablet uređaja. Likovne aktivnosti su zbog potrebe za tišinom, u kojoj se dobro može čuti glazba, provedene u ranim jutarnjim satima kada je u skupini najmanji broj djece, te u vrijeme popodnevnog odmora. Autorica rada je nakon slušanja svake pojedine skladbe razgovarala s djecom o njihovu doživljaju i planu likovnog izražavanja. Djeci je bilo omogućeno da, ako to žele, sama reproduciraju glazbu. Ponuđen im je slobodan odabir tehnike i formata papira te samostalno uzimanje pribora.

Istraživanje dječjeg stvaralaštva

Prva aktivnost započela je ujutro slušanjem Plesa sablji i *Tristis est anima mea*. Djeca su pozorno slušala glazbu i s interesom odgovarala na poticajna pitanja koja im je nakon slušanja autorica rada postavljala. U drugom je dijelu dana ponovljeno slušanje *Tristis est anima mea*.

Jedna je djevojčica tijelom pokazala svoj doživljaj skladbe nakon čega ju je autorica rada pitala želi li svoj doživljaj i likovno izraziti, a djevojčica je pokazala interes. Svaki sljedeći put kad je autorica rada reproducirala glazbu, djeca su sama tražila da naslikaju doživljaj pa su nakon slušanja samoinicijativno počela govoriti o tome što čuju i kako se osjećaju. Gotovo svi likovni uradci bili su apstraktni jer je odgojitelj usmjeravao dječji izraz glazbenog doživljaja na kompoziciju boja iako nije sprečavao figurativan izraz ako su se djeca počela tako izražavati. U aktivnostima je sudjelovalo 25 djece (50 % upisane djece koja su boravila u prostorima objekta Potočić prizemlje), a skupljeno je 55 dječjih radova. Sva djeca su odabrala slikarske tehnike: temperu, akvarel i gvaš, što upućuje na potvrđivanje hipoteze H1. Kada je odgojitelj ponudio crtaču tehniku ili tehniku prostornog oblikovanja, djeca su ih redovito odbijala objašnjavajući da odabiru slikarske tehnike jer emocije žele izraziti bojama. Tim interpretacijama potvrđena je teza da boje imaju svoju simboliku i da utječu na ljudsku psihu (Jakubin, 1990). Dok većina djece odabir tehnike nije objašnjavala, jedna je djevojčica verbalizirala razlog odabira slikarske tehnike. Djevojčica (6): "Skladba *Ptičja tuga* je nježna pa ću ovaj doživljaj naslikati vodenim bojama jer su svjetlije nego tempera.", što potvrđuje da karakter skladbe usklađuje sa značajkama vodenih boja kojima se prikazuju „prozračnost i nježnost“.

Djevojčica (6) intuitivno odabire gvaš da izrazi doživljaj skladbe *Tourdion* koja ju asocira na davnine.

Dobrića Belamarić svojim je istraživanjem pokazala kako dijete povezuje dur-tonalitet s veselim bojama, a mol-tonalitet s tužnim bojama

te navodi da su vesele boje crvena i zelena boja koje su tipične za danje svjetlo, a tužne plava i žuta boja koje su tipične za noćno svjetlo (Belamarić, prema Supek i sur., 1987). Takav rezultat istraživanja potvrđuje tezu „Djetetu je urođen senzorni simbolizam“ (Delacroix, prema Supek, 1987, 59), što znači davanje značenja jednom osjetu pomoću drugog osjeta, te emocionalni simbolizam odnosno pridavanje emocionalnih oznaka vidnim, slušnim i kinestetičkim osjetima. Rezultatima ovog istraživanja pokazano je da su negativne emocije (tuga, strah, ljutnja) najčešće povezivane s hladnim bojama i crnim, što potvrđuje od pamtivjeka poznatu tezu da u nekim kulturama crno izaziva strah, a simbolizira tugu (Jakubin, 1990). Sreću su djeca povezivala s toplim bojama - najčešće s crvenom, ali nikada s crnim, što potvrđuje tezu da crvena, žuta i narančasta boja djeluju veselo (Jakubin, 1990). Djevojčica (3,5) interpretirajući skladbu U predvorju gorskog kralja spominje da snagu emocije povezuje s intenzivnošću boje: “Sviđa mi se skladba... malo je sretna, a malo ljuta. Narančasta je za ljute dijelove, a crvena za najluće.” Time potvrđuje da svaka boja, pa čak i njena nijansa ili intenzitet, ima utjecaj na psihičko čovjeka te svoju simboliku (Jakubin, 1990). Nakon slušanja neka starija djeca izjavljivala su da će doživljaj osim bojama izraziti i ravnim i zakrivljenim linijama te točkicama.

Djevojčica (6) interpretira rad nastao kao rezultat doživljaja Plesa sablji: “Točkice i crtice su na početku i sredini skladbe kad čujem gromove, crni dio je najstrašniji dio kad ga pogode na kraju... svjetloplavo je za najtiši dio, a sivo s točkicama kad ga traže.

Odgovornik je uočio da djeca, stavljajući u odnose likovne elemente, doživljaj prikazuju i

kompozicijskim elementima, a najčešće prisutni kompozicijski elementi u likovnim radovima bili su kontrast i ritam jer su zajednički elementi glazbenog i likovnog jezika. Čak 80,4 % likovnih uradaka popraćeno je dječjim interpretacijama u kojima je vidljivo da djeca povezuju glazbeni doživljaj s likovnim elementima. Ovaj visoki postotak upućuje na povezanost doživljaja s likovnim elementima te činjenicu da su se sva djeca izrazila slikarskim tehnikama kojima se međuodnosima boja i ploha stvara kompozicija (H2: Djeca povezuju glazbeni doživljaj s likovnim i kompozicijskim elementima). Iz dječje naklonosti pojedinim likovnim elementima, njegova izbora likovno-izražajnih sredstava, njegovim urođenim osobinama, sposobnostima i vještinama uočava se šest likovnih tipova djece: koloristički, grafički, konstruktivni, impulzivni, prostorni i dekorativni tip djeteta (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010). Treća hipoteza ovim je istraživanjem potvrđena jer se u nizu aktivnosti pojavilo svih šest likovnih tipova. Kod 72 % djece u svim njihovim likovnim radovima pojavljuje se ista likovna tipologija (kod 33,3 % je uočena ista tipologija, a izrazili su se u dvije ili više aktivnosti), a kod ostalih 28 % sklonost k određenom likovnom tipu. Ovaj rezultat pokazuje da se integriranim aktivnostima potiče likovna individualnost djece te različita likovna mišljenja i izražavanja djece. Od 25 djece koja su sudjelovala u ovim aktivnostima zapažene su kod šestoro razvojne teškoće: kod dva djeteta zakočenost u izražavanju emocija, kod jednog djeteta motorički nemir, kod dvoje djece teškoće u spoznajnom razvoju i kod jednog djeteta znatan otpor prema likovnim aktivnostima, vjerojatno emocionalno uzrokovan. Od šestoro navedene djece kod njih četvero uočen je zna-

kovit pozitivan učinak u otklanjanju ili smanjivanju razvojne teškoće, što upućuje na potvrdu hipoteza H4. Dva djeteta su nakon niza aktivnosti počela verbalno izražavati emocije. Stekla su samopouzdanje i oslobodila se napetosti te je jedno od njih počelo samo tražiti odgojitelja da interpretira doživljaj. Majka drugog djeteta, koje je imalo teškoća u izražavanju emocija, obavijestila je odgojitelja da ih je dijete počelo izražavati i kod kuće. Ovi rezultati potvrdili su tezu da glazba djecu tješi, smiruje ili pobuđuje i razvedrava, da vedra glazba djeci omogućuje izraziti svoje osjećaje, dok glazba koja pobuđuje ljutnju ili tugu djeci pomaže da osvijeste te emocije u sebi, da ih razumiju i da njima ovladaju. U tome pomaže i razgovor o njima (Hansen, K.A. i sur., 2004). Osjećaj uspješnosti koji su djeca stekla likovnim uradcima je dodatno pridonio motivaciji za daljnje aktivnosti te u konačnici na smanjivanje emocionalne zakočenosti. Likovnim aktivnostima djeci se omogućuje da izraze emocije i da se aktivnošću riješe emocionalnog pritiska (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010). Dijete koje je pokazivalo teškoće u usmjeravanju pažnje i motorički nemir tijekom aktivnosti umirilo se te nakon aktivnosti izjavilo: "Sviđa mi se skladba. Kad je slušam, dobro se osjećam, zelenom sam pokazao taj dobar osjećaj." Dvoje djece s teškoćama u razvoju sudjelovalo je u samo jednoj aktivnosti, a time bez očitog kurativnog djelovanja. Dijete koje je redovito odbijalo slikanje ipak je sudjelovalo u jednoj aktivnosti motivirano glazbom. Djeca koja su dolazila u vrtić neraspoložena u likovnoj aktivnosti mijenjaju negativno raspoloženje u pozitivno. Djeca koja su bila zadovoljna svojim postignućem u likovnim aktivnostima pokazuju veću suradljivost s odgajateljem i drugom djecom,

radije pospremaju, pitaju i pomažu te pokazuju poštovanje prema tuđim radovima, što potvrđuje pozitivan utjecaj integriranih aktivnosti s likovnim i glazbenim poticajima na emocionalni i socioemocionalni razvoj. Praćenjem je primijećeno da je dvoje od to četvero djece sljedeće pedagoške godine upisano u likovni program vrtića, a jedno je upisalo likovnu sekciju kao izvanškolsku aktivnost.

Zaključak

Istraživanjem je pokazano da se poticanjem djece da glazbeni doživljaj likovno izražavaju utjecalo na suradnju među djecom, prepoznavanje emocija i njihovo verbaliziranje, stvaranje pozitivnog raspoloženja, kreativnost, samostalnost, samopouzdanje, slušnu percepciju i širenje glazbenog i likovnog znanja.

Literatura

1. Belamarić, D. (1987). Likovno stvaralaštvo djeteta. U D. Nola, L. Kroflin, A. Posilović, R. Supek (ur.), *Dijete i kreativnost* (str.113-158). Zagreb: Globus.
2. Hansen, K. A., Kaufmann, R. K. i Walsh, B. K. (2004). *Kurikulum za vrtiće: Razvojno-prijemljeni program za djecu od 3 do 6 godina*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po Korak.
3. Herceg Varljen, L., Rončević, A. i Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa.
4. Jakubin, M. (1990). *Osnove likovnoga jezika i likovne tehnike*. Zagreb: Institut za pedagoška istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

5. Sam, R. (1998). *Glazbeni doživljaj u odgoju djeteta*. Rijeka: Glosa, d.o.o.

6. Slunjski, E. (2001). *Integrirani predškolski kurikulum-rad djece na projektima*. Zagreb: Mali Profesor.

Abstract

Artistic and musical stimuli in integrated activities

Musical activities which are implemented in kindergartens are a strong stimulus to children. "Anything a child emotionally ascertains while listening to music stay in their inner activity and can be expressed during their play time or some other activity" (Sam, 1998:40). A musical experience, as a strong emotional experience, prompts significant developmental outcomes if it is expressed through artistic creativity since both experiences belong into the emotional experience domain, and so they affect a child's innermost learning process.

Keywords: *kindergartens, musical stimuli, integrated activities, artistic stimuli*